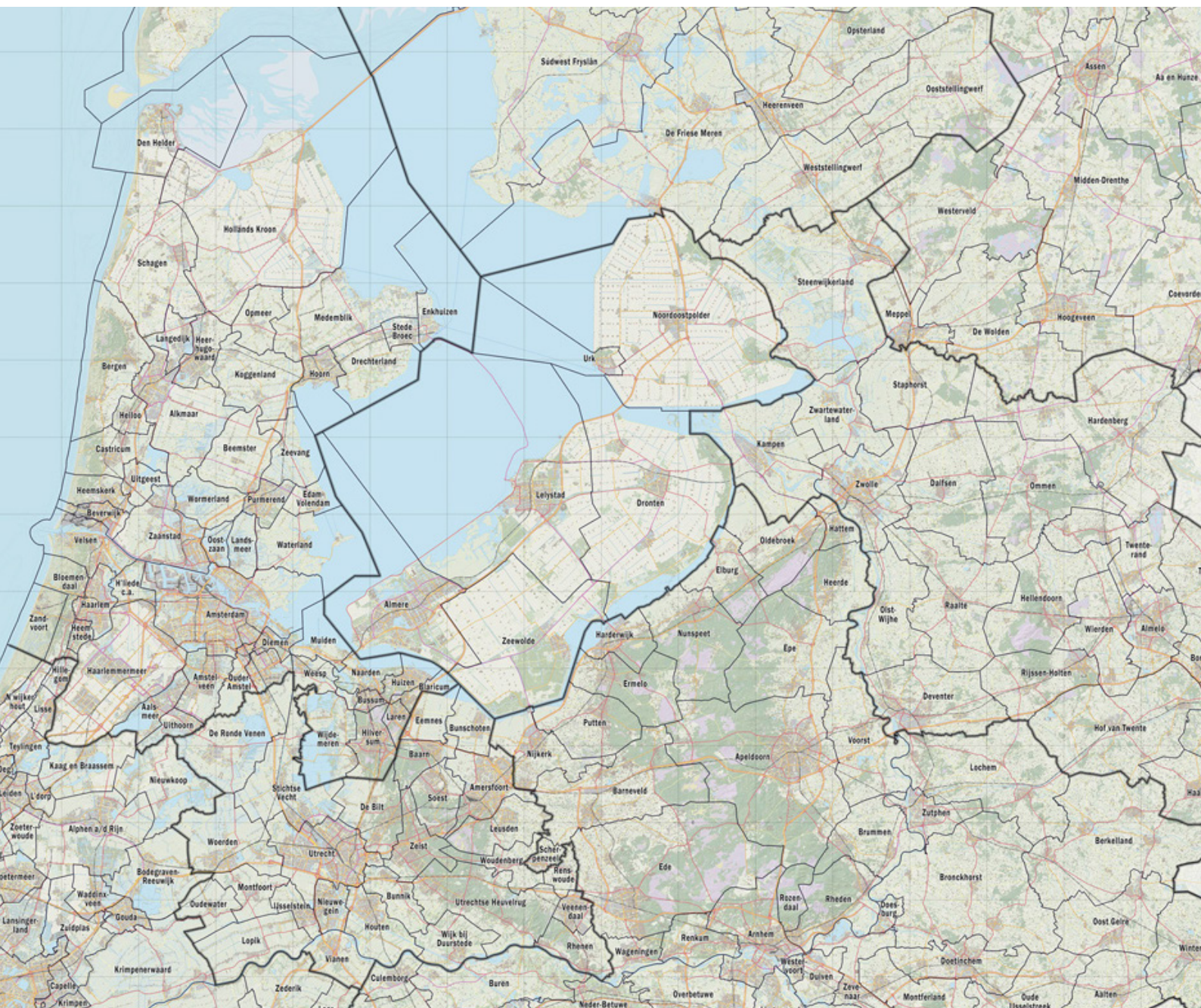

Bestuurlijke Netwerkkarten Crisisbeheersing

Netwerkkart 13 Schaarste algemeen

Nederlandse Academie voor Crisisbeheersing en Brandweezorg
Postbus 7010
6801 HA Arnhem
Kemperbergerweg 783, Arnhem
www.nipv.nl
info@nipv.nl
026 355 24 00

Colofon

Ondanks de aan de samenstelling van de tekst bestede zorg kan de samensteller geen aansprakelijkheid aanvaarden voor schade ontstaan door eventuele fouten c.q. onvolkomenheden in deze publicatie.

Om deze publicatie te kunnen blijven ontwikkelen en verbeteren, ontvangen wij graag commentaar en suggesties ter verbetering. Vragen of opmerkingen kunt u sturen naar info@nipv.nl, onder vermelding van Bestuurlijke Netwerkkarten.

© Nederlands Instituut Publieke Veiligheid (NIPV) en provincie Noord-Holland, 2025

Auteur(s)	Merijn ten Dam
Contactpersoon	Merijn ten Dam

Datum	2025
Status	handboek
Versie	202504

Wij hechten veel belang aan kennisdeling. Delen uit deze publicatie mogen dan ook worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding.

Het Nederlands Instituut Publieke Veiligheid is bij wet vastgelegd onder de naam Instituut Fysieke Veiligheid.

13 Schaarste algemeen

2025

Crisistypen

- > algehele schaarste aan goederen of diensten, bijvoorbeeld brandstof, voedsel, drinkwater, elektriciteit, bepaalde expertise (arbeid) of transportcapaciteit
- > plaatselijk acute behoefte aan goederen of diensten waarin niet op reguliere wijze kan worden voorzien

Bevoegd gezag

- > ministers
- > minister van Economische Zaken (coördinatie toepassing generieke schaarstewetgeving)
- > rijksheren (in mandaat)
- > burgemeester of voorzitter veiligheidsregio

Soorten maatregelen

Vordering

- > generieke bevoegdheden tot vordering, algemeen toepasbaar
- > specifieke bevoegdheden tot vordering, geschreven voor een bepaald beleidsterrein, zoals transport, arbeid

NB onteigenen is een vorm van vorderen

Verdeling

- > beschikbaar stellen van een schaars goed, bijvoorbeeld voedsel in het geval van schaarste
- > prioritering, voorrang aan bepaalde groepen bij beschikbaarstelling van een schaars goed, bijvoorbeeld brandstof voor hulpdiensten
- > hamsterverbod en rantsoenering: beperken beschikbaarstelling zodat er voor eenieder voldoende is, eventueel in combinatie met prioritering

Concreet geval

- > een schaarstemaatregel hoeft geen betrekking te hebben op algemene schaarste; het kan ook gaan om het geven van een opdracht in één enkel geval wanneer een contract niet mogelijk is, bijvoorbeeld wegens bestaande contractuele verplichtingen (bijvoorbeeld een opdracht tot productie, levering, vervoer, herstelwerkzaamheden)

Generiek – specifiek

- > In een aantal ketens bestaat de mogelijkheid tot het treffen van specifieke maatregelen vanwege schaarste, zoals het vorderen van transportmiddelen en het vorderen van werkzaamheden (bijvoorbeeld van geneeskundigen).
- > Daarnaast zijn er generieke bevoegdheden die op alle terreinen kunnen worden gebruikt. De generieke bevoegdheden zijn ook geschikt voor maatregelen voor consumptiegoederen, zoals brandstof, voedsel en elektriciteit.

Soorten schaarstemaatregelen

- > Vorderen is een algemene term die betrekking kan hebben op verschillende soorten maatregelen:
  - vorderen van eigendom
  - vorderen van gebruik (om daarna het gebruikte te retourneren, zoals noodaggregaten)
  - vorderen van arbeid
  - vorderen van een prestatie (zoals herstelwerkzaamheden, het vervaardigen van een product of transport van zaken of personen)
  - onteigening is een vorm van vorderen, namelijk de vordering van eigendom.
- > Verdeling van schaarse goederen, al of niet nadat deze zijn gevorderd.
- > Het kunnen maatregelen betreffen met als doel dat eenieder evenveel krijgt (voedsel, nooddrinkwater) of het kan maatregelen betreffen met als doel dat bepaalde groepen of gebieden voorrang krijgen (prioritering, bijvoorbeeld voorrang van hulpdiensten bij de verdeling van brandstof of het leveren van elektriciteit aan bepaalde delen van land ten koste van andere delen).
- > Een hamsterverbod en rantsoenering zijn verdelingsmaatregelen waarbij de beschikbaarstelling van goederen wordt beperkt om te garanderen dat er voldoende van een bepaald schaars goed is voor iedereen (met de mogelijkheid van prioritering), bijvoorbeeld rantsoenering van brandstof, voedsel en nooddrinkwater. Een hamsterverbod kan aan rantsoenering

voorafgaan vanwege de uitvoerbaarheid. Voor rantsoenering kan gebruik worden gemaakt van bonnen.

Toepassing schaarstemaatregelen

- > Alle genoemde maatregelen zijn gebaseerd op noodbevoegdheden (met uitzondering van de verdeling van nooddrinkwater); dat houdt in dat ze alleen kunnen worden toegepast:
  1. bij een (dreigende) aantasting van een vitaal belang (proportionaliteit), en
  2. als de normale bevoegdheden ontoereikend zijn (subsidiariteit).
- > Subsidiariteit betekent bijvoorbeeld dat het geven van een opdracht aan een bedrijf alleen mogelijk is als geen contract kan worden gesloten, bijvoorbeeld door contractuele verplichtingen van het bedrijf aan anderen of door onredelijke prijzen.
- > Voor schaarstemaatregelen door het centrale gezag is veelal een koninklijk besluit nodig voor inwerkingstelling van de bevoegdheid.
- > Een burgemeester kan in het geval van een plaatselijke acute behoefte aan goederen of diensten waarin niet op reguliere wijze kan worden voorzien, gebruikmaken van zijn algemene noodbevoegdheden; inwerkingstelling daarvan is vormvrij.
- > Schaarstemaatregelen kunnen landelijk worden toegepast, maar ook in het klein in één enkel geval, bijvoorbeeld de vordering van de prestatie van een bedrijf voor acute reparatie.
- > In de praktijk zal dan niet het woord 'schaarste' worden gebezigd, maar schaarstewetgeving kan worden toegepast omdat niet op reguliere wijze in de benodigde goederen of diensten kan worden voorzien.
- > Voordat overheidsinterventie overwogen wordt, zal eerst het oplossen van het schaarsteprobleem worden overgelaten aan de marktpartijen.

Bevoegd gezag

- > De burgemeester kan optreden op grond van zijn algemene noodbevoegdheden (en op grond van de Onteigeningswet).

- > De voorzitter veiligheidsregio kan eveneens optreden, maar alleen op grond van zijn algemene noodbevoegdheden.
- > Overheidsinterventie wordt in beginsel uitgevoerd in de betreffende keten op grond van de bevoegdheden die voor die keten zijn bestemd. Toepassing van het beginsel van subsidiariteit houdt in dat een burgemeester of voorzitter een verzoek doet aan partijen in een functionele keten en dat hij in beginsel zijn algemene noodbevoegdheden niet toepast.
- > Schaarstemaatregelen in bepaalde sectoren zijn voorbehouden aan het centrale gezag, *zie bijvoorbeeld de Bestuurlijke Netwerkaart elektriciteit en gas*.
- > Elke minister kan beschikken over de bevoegdheid tot vorderen.
- > Instelling van een hamsterverbod en rantsoenering zijn voorbehouden aan de minister van Economische Zaken (EZ). Daarnaast beschikt de de minister van EZ over specifieke bevoegdheden ten aanzien van olie (maatregelen bij olieschaarste) en voedsel (alle noodzakelijke maatregelen in de voedselketen), *zie de betreffende netwerkaarten*.

Coördinatie

- > De minister van EZ is coördinerend bewindspersoon voor het doen van vorderingen door ministers op grond van de generieke schaarstewetgeving; zij vorderen in overeenstemming met de minister van EZ.
- > De betreffende rijksheer van EZ vervult die coördinerende taak op decentraal niveau ten aanzien van vorderingen door andere rijksheren. Formeel is de directeur van de regionale KvK de rijksheer van EZ, maar die functie bestaat niet meer. In de praktijk fungeren de regioambassadeurs van EZ en KGG (ministerie van Klimaat en Groene Groei) als rijksheer.
- > Specifieke bevoegdheden tot het treffen van schaarstemaatregelen kunnen buiten EZ om worden toegepast, zoals vordering

van transportcapaciteit op grond van specifiek daartoe bestemde wetgeving.

Rijksheren

- > Rijksheren kunnen worden gemachtigd om namens hun minister schaarstemaatregelen te treffen, zoals het doen van een vordering.
- > In wetgeving op verschillende beleidsterreinen die nog niet is gemoderniseerd, is nog sprake van het verouderde isolatiecriterium (optreden indien de verbinding met de regering is verbroken).
- > Primaire taak van een rijksheer is niet de uitoefening van bevoegdheden, maar de afstemming tussen ketens: het zijn van bestuurlijk aanspreekpunt op regionaal niveau voor het regionaal beleidsteam RBT (of eventueel een gemeentelijk beleidsteam GBT), voor andere rijksheren, voor de eigen sector en voor de eigen minister.
- > De commissaris van de Koning heeft als rijksorgaan een dubbelrol: hij is zowel rijksheer in de algemene keten als coördinerend rijksheer tussen de ketens.
- > Als coördinerend rijksheer kan hij aanwijzingen (= bevelen) geven aan rijksambtenaren (waaronder rijksheren) werkzaam in zijn provincie over de wijze waarop zij samenwerken met elkaar en met besturen van gemeenten, provincies en waterschappen. Deze bevoegdheid heeft geen betrekking op de maatregelen in de betreffende keten zelf.
- > Tevens ziet hij toe op de samenwerking in het regionaal beleidsteam en hij kan daartoe aanwijzingen geven.
- > Indien een burgemeester of voorzitter veiligheidsregio een maatregel of het optreden van een partij in een andere keten om redenen van openbare veiligheid onverantwoord acht, kan hij:
  - op grond van zijn eigen noodbevoegdheden binnen het domein van openbare orde en veiligheid een bevel geven of voorschriften uitvaardigen. Ook kan hij binnen dat

kader maatregelen van de andere partij bijsturen of beperken, met inachtneming van het beginsel van subsidiariteit; zie de *Bestuurlijke Netwerkaart rampenbestrijding algemeen & handhaving openbare orde*

- aan de commissaris verzoeken te interveniëren. De commissaris kan een aanwijzing geven inzake samenwerking of – voor wat betreft de maatregelen zelf – overleg voeren met de andere partij of ‘bovenlangs’ verzoeken jegens de andere partij dwingend op te treden.
- > Vice versa, als partijen in een andere keten een maatregel van een burgemeester of voorzitter veiligheidsregio onverantwoord achten, kan de desbetreffende rijkshoofd aan de commissaris verzoeken in te grijpen. Bovendien kan de betreffende minister aan de minister van JenV verzoeken in te grijpen.

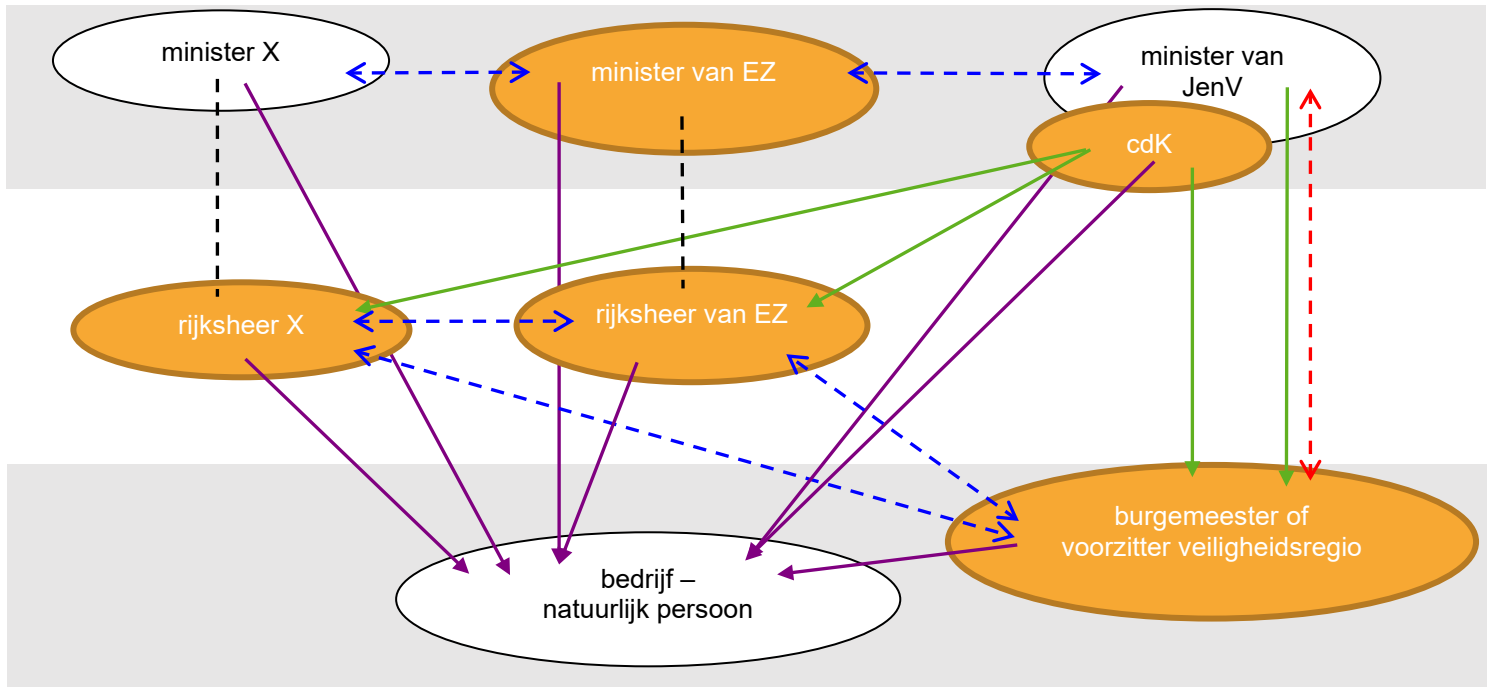
Defensie

- > De minister van Defensie, de hoogste militaire autoriteit ter plaatse of het militair gezag (militair bestuur dat tijdelijk kan worden ingesteld), beschikt over een breed scala aan noodbevoegdheden tot het doen van vorderingen. Deze bevoegdheden hebben uitsluitend betrekking op uitoefening van de militaire taak, niet op optreden van militaire eenheden tot het verlenen van bijstand of steun aan het civiele gezag.

functionele keten X

functionele keten schaarste algemeen
coördinatie generieke vorderingen

algemene keten

- Informatie en afstemming
- Bijstand
- Interne lijnen
- Maatregelen jegens bevolking/bedrijven
- Bestuurlijk toezicht, tevens onderlinge informatie

NB 1. Distributie is nog niet ingebed in de veiligheidsregio's.

NB 2. De rijksheer van EZ in dit verband is in de praktijk de regioambassadeur van EZ en KGG

